ТЕЗИ • XXX Міжнародна наукова конференція «Слобожанські читання»

Департамент культури і туризму
Харківської обласної державної адміністрації

ОКЗ «Харківський науково-методичний центр
охорони культурної спадщини»

ОКЗ «Харківський художній музей»

Харківське відділення
Національної спілки краєзнавців України

Центр українських студій та краєзнавства
імені академіка П. Т. Тронька
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Тези доповідей учасників

XXX Міжнародної наукової конференції «Слобожанські читання»

18 квітня 2026

ХАРКІВ

ХАРКІВСЬКИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Департамент культури і туризму
Харківської обласної державної адміністрації

ОКЗ «Харківський науково-методичний центр
охорони культурної спадщини»

ОКЗ «Харківський художній музей»

Харківське відділення Національної спілки краєзнавців України

Центр українських студій та краєзнавства імені академіка П. Т. Тронька
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Тези доповідей учасників

XXX Міжнародної наукової конференції «Слобожанські читання»

Конференція відбувається з нагоди
Міжнародного дня пам’яток і визначних місць,
Дня пам’яток історії та культури,

присвячена 60-річчю від дня створення
Українського товариства охорони
пам’яток історії та культури (УТОПІК)
(1966–2026)

18 квітня 2026 р.

м. Харків

УДК 719+908+930.85](477.54/.62)(063)

Публікується за рішенням засідання науково-методичної ради Харківського художнього музею (протокол № 3 від 24 квітня 2026 р.).

Редакційна колегія:

Абраменко Лариса Миколаївна,
заступниця директора з наукової роботи ОКЗ «Харківський художній музей».

Бахтіна Світлана Анатоліївна,
провідна наукова співробітниця відділу пам’яток історії ОКЗ «Харківський науково-методичний центр охорони культурної спадщини».

Денисенко Галина Григорівна,
канд. іст. наук, старша наукова співробітниця Центру досліджень історико-культурної спадщини України відділу історії України другої половини ХХ століття Інституту історії України НАН України (м. Київ).

Красіков Михайло Михайлович,
канд. філол. наук, професор кафедри українознавства, культурології та історії науки Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (НТУ «ХПІ»).

Куделко Сергій Михайлович,
канд. іст. наук, професор, директор Центру українських студій та краєзнавства імені академіка П. Т. Тронька Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Мазур Людмила Олександрівна,
співробітниця ГО «Українське товариство охорони пам’яток історії та культури».

Павлова Ольга Григорівна,
канд. іст. наук, доцент кафедри історіографії, пам’яткознавства та археології історичного факультету, начальниця відділу українських студій імені Д. І. Багалія Центру українських студій та краєзнавства імені академіка П. Т. Тронька Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна.

Полякова Юліана Юріївна,
завідувачка сектору відділу книжкових пам’яток, цінних видань і рукописів Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, театрознавець.

Шило Олександр Всеволодович,
доктор мистецтвознавства, професор кафедри образотворчого мистецтва та дизайну Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова.

Янкул Олексій Миколайович,
доктор філософії (PhD) з історії та археології, провідний фахівець Центру українських студій та краєзнавства імені академіка П. Т. Тронька Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

ISBN 978-617-8057-18-3

До збірки включені тези доповідей учасників ХХХ Міжнародної наукової конференції «Слобожанські читання», що відбувається з нагоди Міжнародного дня пам’яток і визначних місць, Дня пам’яток історії та культури, присвячена 60-річчю від дня створення Українського товариства охорони пам’яток історії та культури (УТОПІК) (1966–2026).

ISBN 978-617-8057-18-3

За добір інформації і достовірність фактів, цитат, статистичних даних, імен власних і географічних відповідальність несуть автори статей. Матеріали, що публікуються, можуть не відбивати точку зору редакційної колегії і видавництва.

© ОКЗ «Харківський науково-методичний центр охорони культурної спадщини», 2026
© Автори, тексти, 2026

Юлія Олексіївна Уткіна,
завідувачка відділу «Україніка» імені Т. Г. Шевченка Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка (ХДНБ імені В. Г. Короленка)

Дружні шаржі на сторінках театрального тижневика «Нове мистецтво» (за матеріалами проєкту ХДНБ імені В. Г. Короленка «Дружні шаржі на сторінках української періодики 1920-х років»)

Мета науково-просвітницького проєкту «Дружні шаржі на сторінках української періодики 1920-х років» (https://sites.google.com/view/druzhni-sharzhi) – привернути увагу до особливостей зображувальних сатиричних жанрів на сторінках тогочасної преси. Ресурс складається з восьми розділів, кожен присвячений окремому періодичному виданню: «Вісти ВУЦВК», «Всесвіт», «Глобус», «Кіно», «Літературна газета», «Молодняк», «Нове мистецтво», «"Плужанин" та "Плуг"».

Ілюстрований театральний тижневик «Нове мистецтво» виходив у Харкові впродовж 1925–1928 рр. українською мовою накладом близько двох тисяч примірників. Видання було Органом відділу мистецтв Управління політосвіти УСРР і висвітлювало театральне, музичне та образотворче життя того часу. На його сторінках друкувалися критичні статті, поезії, фейлетони, рецензії, а також численні візуальні матеріали (постійні рубрики: «По театрах України», «Рецензії», «Програми театрів і кіно», «Хроніка», «Бібліографія»). Поряд із фотографіями та репродукціями картин і театральних декорацій у журналі публікувалися дружні шаржі графіків Бориса Фрідкіна, Олександра Козюренка, кінорежисера і художника Олександра Довженка та художниці кіно і театру Майї Симашкевич.

Олександр Довженко співпрацював із журналом з січня до травня 1926 р. За цей час він створив три малюнки на театральну тематику, зокрема дружні шаржі на критика Ісаака Туркельтауба та актора Дмитра Ровинського.

У 1926 р. на сторінках тижневика також з’являлися шаржі українського графіка Олександра Козюренка. У восьмому номері журналу було опубліковано його шарж на живописця і театрального художника Анатоля Петрицького. О. Козюренко зобразив його з цигаркою – так само, як на

відомому автопортреті А. Петрицького, що прикрасив обкладинку журналу кількома номерами пізніше (Нове мистецтво. 1926. № 22). Шарж на ще одного діяча театру Матвія Драка, якого О. Козюренко дружньо підписав «Матюша», було розміщено в дев'ятому номері журналу. Один із своїх малюнків О. Козюренко присвятив режисерам Василю Васильку та Ханану Шмаїну – авторам сценарію постановки «За двома зайцями» за п'єсою Михайла Старицького. Прем'єра вистави відбулася 25 лютого 1925 р. на сцені Мистецького об'єднання «Березіль» – у день народження Леся Курбаса (справж. – Олександр-Зенон Степанович Курбас, режисер, актор, засновник театру «Березіль»).

Шарж на самого Леся Курбаса з'явився вже у виконанні графіка і плакатиста Бориса Фрідкіна. Робота має підпис – «Романовський до Л. Курбаса: Александр Степанович! Ваш конструктивизм я признаю» (Нове мистецтво. 1927. № 21). На малюнку зображено Леся Курбаса та журналіста, театрального критика М. Р. Романовського. Його рецензії регулярно публікувалися в місцевій газеті «Харьковский пролетарий». У них журналіст досить несхвально відгукувався про діяльність театру. Шарж Фрідкіна – це тонка, іронічна реакція на постійні випади критиків на адресу Л. Курбаса та їхній реальний вплив на діяльність театру. Гіперболізована фігура М. Романовського – маленька, з газетою (за першими літерами впізнається напис «Харьковский пролетарий») та гігантським пером – контрастує з упевненою, спокійною постаттю Курбаса.

У 1928 р. в журналі були опубліковані шаржі за підписом «Сімашкевич», імовірно, виконані художницею театру і кіно Майєю Симашкевич. Героями її робіт стали актори театру «Березіль», зокрема Лесь Сердюк, Ганна Бабіївна та Мар'ян Крушельницький.

Дружні шаржі, опубліковані в журналі «Нове мистецтво», доповнюють текстові матеріали й дають змогу побачити театральне середовище Харкова 1920-х рр. через конкретні постаті та творчі взаємини.